

SZDL — naslednica Osvobodilne fronte: KAKO OSVAJA NJENO VSEBINO DELA

2. del

Mladinska OF pod vodstvom SKOJ-a je že v 1941. letu dosegla na terenu in v šolah, kjer so bili povezani, precejšnje uspehe. Mladinska OF je v šolah kljub izključitvi celih razredov dosegla enoten nastop mladih proti raznarodovanju in fašističnemu pozdravu. Akcije šišenskih mladincev niso bile omejene samo na pisanje in trosenje letakov, ko so jih sami natisnili, pač pa so trgali tudi okupatorjeve plakate in izobešali slovenske zastave in sodelovali pri vojaških akcijah. V Šiški sta bili SKOJ in mladinska organizacija ustanovljeni že poleti 1941. leta. Prav tako je bila ustanovljena tudi slovenska protifašistična zveza, Ljudska pomoč pa je prerasla v Slovensko narodno pomoč. V tovarnah in podjetjih je delovala Delovska enotnost. V Šiški se je izredno uspešno razvila tehnika: 12 ciklostilnih tiskarn, 12 kvartnih in rajonskih skladišč, 54 javk za oddajo tehnike oz. literature od Slovenskega poročevalca do letakov in ostalega študijskega materiala. V septembru 1953 so natisnili prvo od 4 številke mladinskega tiska »Mi Šiškarji«. Samo v I. kvartu je bilo 16 ilegalnih delavnic za izdelovanje razstreliva za potrebe partizanske vojske, pirotehnika pri Mancejevih v Medvedovi ulici, izdelovanje hladnega orožja pri Hriberniku na Celovski 50 (kjer so zaradi izdaje ustrelili vseh pet aktivistov že avgusta 1942). Nadalje je bilo samo v okviru 1. kvarta 133 stanovanj za ilegalce in za sestanke. Za razvoj OF sta za Šiško odločilna julij in avgust 1941, ko so bile prve uspešno organizirane demonstracije na železniški postaji Šiška ob gestapovskem ukrepu preseljevanja Gorenjcev v Srbijo. To so bile prve demonstracije in pokazale so moč OF v Ljubljani, hkrati pa so obveščale množice o nevarnosti, ki grozi vsemu slovenskemu narodu.

Odlična organizacija OF in njena stalna aktivnost in neštete pogumne akcije, npr. 4 tihe plebiscitne akcije — da ne sme nihče med 19. in 20. uro na cesto, množične demonstracije žena za izpustitev zapornikov in internirancev, skupno 26 javnih množičnih nastopov proti okupatorju v letu 1943, dokazuje ponovno uveljavitev OF v Ljubljani, kot države v državi. Teh demonstracij se je udeležilo precejšnje število ljudi iz Šiške in precej je bilo tudi aretiranih. Stopnjevanje okupatorjevega nasilja v Ljubljani, masovne aretacije in streljanje talcev ter ostala grozodejstva, saj je bilo do kapitulacije Italije 8.737 procesov, na katerih so sodili 13.186 ljudem in jih 83 obsodili na smrtno kazen, in ugotovitev, da je na 3 ljubljanske prišel en oborožen okupator, ni odvrnilo prebivalstva, da ne bi še nadalje priznavalo OF kot edino oblast v Ljubljani. OF je postala država v državi. Primer: 1942. leta so OF plačali

več davka kot okupatorskim oblastem in sicer 5.900.000 lir. Hkrati pa so vpisali 12.000.000 lir posojila svobode. V 10 mesecih 1942. leta je bilo nabranega samo v Šiški 395.760 lir davka.

Uspešne so bile tudi ostale akcije, Ob osvoboditvi Beograda je vsak pripadnik plačal po 1 liru, nabranih pa je bilo 15.000 lir, hkrati je bila s tem prikazana prisotnost aktivnih pripadnikov OF. Uspela je tudi zlata akcija v 1944. letu — akcija hrane po žlički in dekagramih. V mestu je vladala lakota in potrebno je bilo zbrati material za zapornike, partizane in zlasti za oskrbovanje ilegalčkov, saj smo imeli samo v Šiški v času okupacije 84 otrok v ilegali, ki so našli pri naših družinah varno zavetje. Za varnost in oskrbo je bil zadolžen poseben sektor Slovenske narodne pomoči pod vodstvom mami Zisherlove. Okupatorju kljub zaostrenemu nasilju in iskanju ilegalčkov ni uspelo odkriti družin oskrbovanih otrok. Medvojni aktiv OF je rekonstruiral, da je na območju rajona Šiška delovalo 2.419 aktivistov OF, od tega je še živih 962 aktivistov. Toda to število ni popolnoma točno, ker je precej šišenskih aktivistov izven Ljubljane oz. tudi izven Slovenije in o njihovi smrti nismo vedno obveščeni.

V partizane je odšlo 545 aktivistov, od teh je padlo v NOB 243, ustrelenih talcev 24, ustrelenih brez obsodbe 10, v zapore in internacijo pa je bilo poslano 458 aktivistov in več kot polovica se jih ni vrnila (največ jih je umrlo v nemških koncentracijskih lagerjih). Od 69 predvojnih komunistov, ki so delovali na območju Šiške, je še 10 živih, od 9 rajonskih sekretarjev RK KPS in ROOF živi še 1, od 29 članov RK KPS Šiška je živih še 12 (9 jih je padlo v NOB, 8 pa umrlo po osvoboditvi), od 35 članov ROOF Šiška je živih še 13 (10 jih je padlo v NOB, 12 pa umrlo po osvoboditvi), od 11 sekretarjev RK SKOJ in mladine je živih še 7 sekretarjev, od 4 sekretark RO AFŽ so žive še 3, od 7 sekretark RO SNP je živih še 5, od 3 sekretarjev RO DE so živi še vsi trije, od dveh komandantov bataljona NZ Šiška je živ eden, od dveh komisarjev bataljona NZ Šiška ne živi več nobeden.

Sprememba imena OF v SZDL odraža razvoj in spremembe v strukturi naše družbe.

Boris Kidrič je na I. kongresu OF Slovenije 16. 7. 1945 dejal: Temeljne točke OF Slovenije spadajo med najznamenitejše akte naše mlade slovenske oblasti. Znamenite zato, ker se je v zgodovini redko kak revolucionarni program tako do pike izpolnil, kakor vseh 9 temeljnih točk OF. Temeljne točke niso bile izdane ob rojstvu OF aprila 1941, temveč šele novembra 1941, potem ko sta se OF in njena vojska že prekalili v boju, ko je dobila OF prve elemente oblasti. Temeljne točke OF so bile v oni dobi politični program in postale temeljni element Ustave FLRJ in LRS.

Splošno pomanjkanje dobrin, vojna razdejanost, ogromne človeške žrtve in potrebe po bojni pripravljenosti — vse to se je odražalo v pomanjkanju delovne sile, pomanjkanju kapitala — sredstev. OF je našla obliko prostovoljnega dela kot nadaljevanje tradicije iz NOB.

Začeli smo obnavljati prometne zveze, graditi ceste, železnice, tovarne, (primer v Šiški gradnja Litostroja), obnavljali in gradili smo stanovanja, npr. v Šiški so s prostovoljnim delom zgradili bloke v KS Ljubo Sercer, Zgoranja Šiška, kanalizacija ob Dolenjski cesti, gradnja na Ambroževem trgu, pionirska proga in proga V. kongresa, urejanje ekonomije Jesenkovo itd. Za dograditev vseh teh objektov gre zasluga prostovoljnemu delavcem, saj so delali 2.431.690 ur. Posebna zasluga gre 14.640 prejemnikom zlatih, srebrnih in bronastih značk. V Šiški je bilo prav tako v letu 1947 44.849 prostovoljcev, ki so opravili 146.269 prostovoljnih ur. S takimi dokazi je dobila OF Ljubljane priznanje, da sledi tradicijam iz NOB.

Delo je bilo moralna vrednota in ne zaslužkarstvo. Malomeščanstvu in potrošništvu ni bilo mesta. Cenilo se je tovarištvo kot v času NOB in to je zagotavljalo uspehe. Brez denarja, z lastnimi rokami smo obnovili domovino.

Danes bi temu rekli naslonitev na lastne sile. Tudi danes, kadar nastopijo stiske ali tržna neravnovesja, se poslužujemo teh oblik. Bilančne težave v podjetjih, pomanjkanje energije, izgube v podjetjih, naravne nesreče npr., potres v Skopju, Tolminu in drugo rešujemo s samoprispevki in udarniškim delom. Za komunalni razvoj imajo velike zasluge mladinske delovne brigade ter naša JLA. Tu ne gre za vsiljeno solidarnost, temveč za solidarnost iz prepričanja. Ta spoznanja bi danes lahko bolje izkoristili. Delovne sile je danes dovolj, manjka nam blaga in cene rastejo. Cene pa rastejo tudi zaradi zadolžitvev. Predpostavili smo tuji kapital, tujo akumulacijo, a zanemarili delo, čeprav vemo, da le delo ustvarja kapital in lastno akumulacijo. Povrnimo se nazaj k razvoju v 1948. leto, v čas pritiska informbiroja in ko je bila nevarnost, da se preveč utrdi birokracija državnega aparata. Tedaj smo po načelih OF in pod Titovim vodstvom prekinili tak proces in prešli na delavsko samoupravljanje, ki se je v naslednjih letih razvilo v sistem družbenega samoupravljanja.

KP je še bolj poudarila svojo idejno vodilno vlogo in spremenila ime v ZKJ. LFJ se je na IV. kongresu LF februarja 1953 preimenovala v SZ. Na IV. kongresu OF Slovenije aprila 1953 se je OF preimenovala v SZDL. Socialistična zveza je postala frontna organizacija vseh organiziranih socialističnih sil v samoupravnem delegatskem sistemu. To je fronta proti birokraciji in tehnokraciji, to je fronta proti odtujevanju oblasti od delavcev.

Delavsko družbeno samoupravljanje je po svoji usmerjenosti in načinu delovanja v bazi in iz baze izvira, avtentična socialistična demokratska rešitev upravljanja in vodenja. Skladna je s tradicijo OF, ker prek samoupravljanja postaja način našega skupnega življenja. OF je že tedaj bila nosilka delegatskega sistema npr. izvolitev delegatov za Kočevski zbor v oktobru 1943, ali izvolitev delegatov za zasedanje AVNOJ-a ali izvolitev delegatov za kongres SPŽ v Dobrniču itn. Kakor danes SZDL, tako je takrat OF usklajevala vso aktivnost in delo, ki je bilo potrebno za uspešno obvladovanje funkcij življenja in borbe do zmage in nato obnove in nadaljnega razvoja.

Tudi v NOB so potrebe narekovale, da se razvijajo vse oblike, ki jim danes pravimo družbene dejavnosti: od vaških, obveščevalnih, propagandnih, sodnih, socialnega

skrbstva, zdravstva, kulture, šolstva, gospodarstva.

Ko se je ponovno pokazala nevarnost prevlade državnega aparata in slabitev družbene reprodukcije in to ne samo na ekonomskem področju, temveč tudi drugod, npr. tudi na idejnem področju, smo ponovno odkrili potrebo po podružbljanju zdravstva, šolstva, kulture, znanosti, socialnega varstva in skrbstva, pa tudi materialnih dejavnosti, ker zakoni trga ne morejo biti edini usmerjevalec ponudbe. Treba je trajno zagotoviti določene storitve s podružbljanjem SIS, kjer naj bi se onemogočila odtujitev sredstev, torej materialne baze oblasti birokracije in tehnokracije. Po ustavi so vsa sredstva izključno v upravljanju TOZD! V TOZD v družbenih dejavnostih se ne akumulira, temveč SIS svoj razvoj zagotavljajo z dogovarjanjem z združenim delom v materialni proizvodnji.

To naj bi preprečilo prelivanje sredstev prek dekretov oblastne državne birokracije in njeno bohotenje.

Odtujena sredstva in manipulacija z njimi je osnova nacionalizmom. Nacionalizem je ideološki odraz odtujenih sredstev in možnost, da se službe vsilijo kot oblast nad delom.

Potrebno je, da ustvarimo taka merila, da do družbenih sredstev pridejo tisti, ki imajo največjo produktivnost in tako z večjo akumulacijo odpirajo nove možnosti dela. Ovrednoteno naj bo to, da je v korist in svobodo dela vseh, enakih, bratskih, v ustvarjanju novega, boljšega življenja.

Ana Dolgan

(Naslednjic: Ivan Bizant
»Na medvoškem območju«)

Izobraževanje delegatov

Več delegatov iz organizacij združenega dela je na zadnjem zasedanju delegatov Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja enota Ljubljana-Šiška poudarjalo v razpravi, da je veliko nesporazumov in nejasnosti o tem: kaj se šteje v osebni dohodek (dodatki), ki je podlaga za oblikovanje pokojninske osnove. Veliko je tudi nejasnosti pri določanju in povečanju osebnih dohodkov, ki so osnova za odmero nadomestil delovnim invalidom z zmanjšano delovno zmogljnostjo. Pogosto namreč prihaja do predplačil in vračanja dela že izplačanih nadomestil. Delegate je zanimalo, kako se v pokojninsko osnovo zajema osebni dohodek delavcev, ki delajo v tujini in katere nadure se v celoti zajemajo v pokojninsko osnovo. Seveda pa je bilo nanizanih še vrsto vprašanj, in da bi lahko na vsa tudi strokovno odgovorili, je dal zbor delegatov pobudo strokovni službi SPIZ, da organizira širši posvet z delegati.

Na posvetu, ki bo v drugi polovici meseca februarja, bodo delegati dobili na vsa vprašanja ustrezne odgovore in se z njimi obogatili za delo v delegatskem sistemu.

Stanko Hvale

Repnje:

Iz turških časov

38

Pri našem popotovanju po šišenski občini smo se že nekajkrat zatekli k literarnim delom, ki tako ali drugače opisujejo kraje tega območja. K temu nas ni navedlo pomanjkanje narodopisnega gradiva, pač pa preprosto dejstvo, da so tukajšnji literati s svojimi spisi kaj radi posegali v življenje vasi, iz katerih so izhajali ali v katere jih je zanesla življenjska pot.

Ko je pred desetimi leti izšla monografija o Maksimu Gaspariju, se je marsikdo šele prvič podrobneje seznanil z njegovim obširnimi delom. Več kot pol stoletja je bil ta prijubljeni ljudski umetnik prisoten v naši likovni delavnici, ter je poleg imenitnih slikarskih del ustvaril tudi številne ilustracije. Posebno rad je opremil naša izvorna domača dela, med katerimi je našla dostojno mesto knjiga Turki pred sv. Tilnom. Nekaj ilustracij iz nje je bilo objavljenih že v omenjeni monografiji, bile pa so razstavljene tudi lani, ko je Narodna galerija v Ljubljani pripravila pregled Gasparijeve ilustrativne dejavnosti. Prav to nam je dalo povod, da se nekoliko pomudimo ob zgodbi sami, rečemo besedo ali dve o njenem avtorju, tistim pa, ki jim Gasparijeve ilustracije iz te knjige še niso »padle v oči«, naredimo veselje z objavo ene izmed njih. Prav njej velja namreč zahvala, da nam naslov knjige postane nekoliko bolj opredeljen, kajti šele tako lahko razberemo, da gre za dogodke pri Repnjah blizu Vodice, kjer je nekoč stal tabor s cerkvi sv. Tilna.

Ker bo kmalu minilo osemdeset let, kar je knjiga izšla, ne bo napak, če zgodbo obširneje predstavimo. Sloni namreč na ljudskem izročilu, ki se tudi na repenskem koncu polagoma izgublja v pozabo.

Vrnimo se v čase, ko so pri nas divjali še Turki. Bili so strah in trepet kranjske dežele, saj so jo kar ne-

kajkrat opustošili po dolgem in počez. Okoli gradov in cerkva so naši ljudje postavili mogočna obzidja, kamor so se v hudih časih zatekali vaški prebivalci. V vodiški župniji je bil tak tabor nad Repnjami, kjer je na hribu stala utrjena podružnična cerkev sv. Tilna.

Dogodki iz naše zgodbe so se odvijali pred koncem 16. stoletja, ko so Turki še zadnjič prihrumeli nad slovenske vasi. Njihova krdela so ropala in morila tudi po šišenskih krajih. Zvonovi na Šmarni gori so žalostno naznanjali, da se tudi zanjo in za vso njeno okolico bliža turška nevarnost. Prebivalci Vodice ter okoliških sosesk: repenske, skaruške, poljske, veške, šinkovturnske in bukovoške, so kar se da hitro pobrali svoje imetje ter živila ter se zatekli v utrjeno obzidje repenskega tabora. Pod večer tistega dne so se že prikazali prvi Turki. Domači fantje in možje so se pripravili na obrambo, žene in otroci pa so našli prostor v cerkvi, kjer so strahoma čakali na izid boja. Čez noč so prispele turške okrepitev in boj se je začel. Repenski branilci so dobro obvladovali svoj položaj, toda kaj kmalu so se tudi njihove vrste počasi začele redčiti. Že ves dan so se pogumno borili a turški premoči niso bili kos. Razjarjeni Turki so uspeli prodrati celo v notranjost obzidja, vendar so jih hrabri domačini uspeli potisniti nazaj. Kljub temu pa je vse kazalo, da se repenskemu taboru bliža konec.

Tedaj pa je nastopil preobrat. Boltarjev Tilen iz Utika pri Vodicih, možakar, ki ga je zaradi visoke in okorne postave zasmehovala vsa vas, se je že pred leti umaknil na Šmarno goro, kjer je kot cerkovnik živel samotno življenje. On je bil tisti, ki je z zvonjenjem opozoril šmarnogorsko okolico pred Turki. Od daleč je bil priča srditemu boju nad Repnjami in kljub nekdanjim posmehom je sklenil pomagati vodiškim domačinom. Bil je bister mož in kaj kmalu je uganil pravo rešitev. S pomočjo smleških fantov, ki so tudi prihajali na pomoč, je zbral razbeglo živino, ki so jo branilci pustili v repenskem gozdu. Živalim je s smolo nakapal repe, potem pa jih prižgal z ognjem. Truma besnečih živali se je s hriba spustila nad oblegajoče Turke, ki so se v obupu skušali rešiti. Pri pobegu so zašli v močvirne mlake pod gozdom, v katere so se pogrezli s konji vred. Tako je bil tabor rešen, Boltarjev Tilen pa junak vse vodiške okolice. Veselje nad zmago pa je prekinil napol mrtvi Turek, ki je z zadnjimi močmi sprožil strel v rešitelja repenskega tabora.

Ježev ata iz Utika pri Vodicih je zaključil pripoved o sovaščanu Tilnu ter braniteljih repenskega tabora. Zgodbo mu je nekoč povedal ded in morda bi za večne čase ostala v vaškem krogu ali morda celo pozabljena, če je ne bi zapisal vodiški učitelj Julij Slapšak ter jo v knjigi predstavil tudi drugim slovenskim ljudem. Ko boste prihodnji mesec prejeli Javro tribuno v vaše domove, vas bo v njej že čakal zapis o tem pisatelju, ki je prav v Vodicih ustvaril svoja najboljša dela.

Andrej Mrak